

А.С. Коноваленко

Мелітопольський відокремлений підрозділ Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ НА ОСНОВІ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Обґрунтовано необхідність управління розвитком промислових регіонів на основі механізму соціального партнерства. Розглянуто ключові проблеми розвитку промислових міст та шляхи їх вирішення. Наведено результати дослідження рівня обізнаності керівництва підприємств про сутність та напрямки впровадження концепції соціальної відповідальності бізнесу.

Обоснована необходимость управления развитием промышленных регионов на основе механизма социального партнерства. Рассмотрены ключевые проблемы развития промышленных городов и пути их решения. Приведены результаты исследования уровня осведомленности руководства предприятий о сущности и направлениях внедрения концепции социальной ответственности бизнеса.

The necessity of managing the development of industrial regions on the basis of social partnership is well-grounded. Key problems concerning the development of industrial towns are considered as well as the ways of their solution. The results of surveys on managers' awareness of the social responsibility concept and its introduction are presented.

Умови сьогодення піднігують світову спільноту до розробки нових форм економічних та соціальних відносин. Орієнтація лише на економічну складову бізнесу втрачає значимість. Підвищується значення морального компонента бізнесу, увага до соціальних проблем як усередині, так і ззовні підприємства, стає фактором ділового успіху. Практично всі країни світу тією чи іншою мірою відчувають вплив процесів глобалізації економіки, а також зміни настрою суспільства, очікувань та системи цінностей, зростає роль і значення бізнесу у вирішенні актуальних проблем соціальної підтримки населення, підвищенні рівня та якості життя до сучасних стандартів [8, 246].

А.С. Коноваленко, 2009

Для України, економіка якої визнана провідними капіталістичними державами світу ринковою, у зв'язку зі значним зниженням рівня та якості життя в ході економічних реформ стає особливо актуальним питання боротьби з бідністю, соціального захисту, найманих працівників, які є найважливішою складовою ресурсного потенціалу суспільства [3, 8]. Разом з тим вирішення цих проблем неможливе без соціально-економічної відповідальності українського бізнесу. Така тенденція зумовлює зростання ролі підприємств у розвитку місцевих громад, регіонів, міст. Підприємства, які розташовані на території міст, є важливою частиною соціально-виробничого комплексу міст. Для підприємств міське середовище є джерелом формування, доходів від реалізації продукції, фактором, який визначає умови проживання населення. Затверджена Декларація цілей та завдань бюджету на 2009 рік (Бюджетна декларація) передбачає реалізацію заходів щодо стимулювання комплексного і динамічного регіонального розвитку, посилення ролі місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. (Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 р. №160 «Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2009 рік (Бюджетної декларації)») [5]. Таким чином, дослідження взаємодії та взаємозалежності впливу підприємств, населення, місцевих органів влади є основою для стратегічного планування розвитку соціально-виробничого комплексу міст.

Проблема соціальної відповідальності бізнесу ще не стала предметом комплексного дослідження вітчизняних науковців та спеціалістів. Залишаються недостатньо опрацьованими такі аспекти проблеми, як взаємозв'язок соціальної відповідальності з економічним розвитком, не досліджено фактори, які впливають на становлення підприємства як соціально-відповідального суб'єкта в сучасних умовах тощо.

На сьогодні недостатньо досліджена практика поведінки підприємств при реалізації своєї соціальної відповідальності, не прояснені взаємовідносини підприємств та органів місцевого самоврядування в ході виконання соціальних програм розвитку міст. Відсутня інформація про те, які соціальні заходи реалізують підприємства для своїх працівників та жителів міста, які мотиви є для власників та керівництва підприємств визначальними для реалізації соціальної відповідальності.

Метою статті є аналіз необхідності управління розвитком промислових регіонів на основі механізму соціального партнерст-

ва, розгляд ключових проблем розвитку промислових міст та можливі шляхи їх вирішення.

Успіх бізнесу і успіх суспільства, у якому цей бізнес оперує, повністю залежить від взаєморозуміння, довіри між підприємствами і суспільством. Таким чином, компанії усвідомлюють взаємозалежність репутації у споживачів та темпів зростання прибутків, і представники українського бізнесу не є винятком [4]. І хоча в існуючих умовах соціальна відповідальність бізнесу реалізується як реакція на необхідність вирішення гострих соціальних проблем, в українських бізнес-колах зростає розуміння важливості соціального аспекту стійкого розвитку. Поважні та успішні бізнесмени, менеджери провідних компаній, експерти все частіше звертають увагу на питання і проблеми становлення соціально відповідальної поведінки підприємств.

За даними дослідження, проведеного Програмою розвитку ООН в Україні в середині 2006 року, опитано керівництво 1221 підприємства, серед яких майже 75% опитаних розуміють зміст поняття соціальної відповідальності бізнесу. У більшості випадків в Україні благодійні ініціативи фінансуються на одноразовій основі та мають на меті покращання репутації компанії і підтримки стосунків з владою [4]. Як свідчать результати дослідження, поінформованість про концепцію соціальної відповідальності бізнесу не залежить від розміру компанії. Майже однакова кількість великих, середніх і малих компаній відповіли позитивно на питання, чи чули вони про соціальну відповідальність бізнесу (відповідно 79,2, 78,5 і 78,1%).

Однак рівень поінформованості неоднаковий по Україні. Значні відмінності спостерігаються на регіональному рівні. Якщо в Києві та області поінформованість про соціальну відповідальність продемонструвало 90,7% опитаних компаній, то у Львові та області тільки 62,9%, а в Донецьку й області – 61,5% компаній. Рівень обізнаності керівництва компанії також різниться залежно від сфери діяльності підприємства. Найбільша кількість керівників організацій, яким знайомий зміст концепції соціальної відповідальності бізнесу, очолюють підприємства фінансового сектору (94% з опитаних знайомі з аспектами соціальної відповідальності), галузі виробництва промислових товарів (84,5%), торгівлі (83,2%), ЗМІ, консалтингу та готельного бізнесу (78%), будівництва (73%), виробництва товарів народного споживання (68,5%) тощо [4].

Як бачимо, в Україні дещо відомо про концепцію соціальної відповідальності бізнесу, однак вітчизняні підприємці сприймають соціальну відповідальність по-різному і ставляться до неї неоднозначно. Це пов'язано з тим, що в цілому підприємці мають слабе уявлення про можливості і форми сучасної соціальної відповідальності бізнесу. Тим не менше компанії прагнуть здійснювати соціальні програми більш раціонально, керуючись методами стратегічного планування і оцінки ефективності, а не тільки емоціями.

Для відповіді на питання, що розуміють українські підприємства під соціальною відповідальністю бізнесу, було запропоновано на вибір 15 тверджень про сутність цієї концепції. Найчастіше респонденти називали такі основні напрями соціальної відповідальності бізнесу: впровадження соціальних програм покращання умов праці персоналу підприємства (65,5%), навчання і розвиток працівників (63,2), благодійну діяльність та допомогу громаді (56%), дотримання компанією принципів етичного та відповідального ставлення до споживачів (49,5%), участь у реалізації регіональних програм розвитку (32,2%). Менше 30% керівників вітчизняних підприємств за даними цього дослідження під заходами соціально-відповідальної поведінки розуміють реалізацію екологічних програм (29,8%), дотримання прав акціонерів та інвесторів (20,8%), відкрите подання інформації про діяльність компанії (18,7%).

Отримані дані свідчать про те, що з поширеного розуміння соціальної відповідальності як прояву благодійної діяльності акценти перемістились убік внутрішніх соціальних програм компанії, спрямованих на працівників. Це пов'язано, перш за все, з тим, що в Україні на даний момент сформована висока залежність ефективності роботи компаній від продуктивності праці працівників та їх лояльності до своїх підприємств. Незважаючи на безробіття в Україні, у підприємств залишається гострою потреба в кваліфікованій і професійній робочій силі.

Цікаво, що майже 20% опитаних підприємств розглядає відкрите надання інформації про діяльність компанії як прояв соціальної відповідальності бізнесу. Причому такої позиції найбільше дотримуються великі компанії, серед них на це вказали 21,8% [4]. Проте це досить низький показник, з огляду на те, що серед великих компаній значну частку представляють відкриті акціонерні товариства, для яких розкриття інформації є законодавчо визначе-

ною умовою (щорічна публікація звіту) і тому повинно бути нерозривно пов'язано з їх бізнес-практикою.

Відповідальне ставлення до навколишнього середовища також не стало добре усвідомленою необхідністю в системі соціальної політики компаній. Менше третини всіх компаній (29,8%) формою соціальної відповідальності бізнесу назвали реалізацію екологічних проектів. Це свідчить про те, що у своїй більшості компанії не почувують себе соціально відповідальними за вирішення екологічних проблем. Значна кількість компаній у Києві, Львові та Дніпропетровську розуміє соціальну відповідальність як поліпшення умов праці персоналу, впровадження для нього соціальних програм, розвиток працівників та застосування компанією принципів етичного та відповідального ставлення до споживачів. Бізнес-структури в Києві продемонстрували більш високу поінформованість про можливі форми соціальної відповідальності, ніж підприємства інших регіонів. Однак у Дніпропетровську й області відзначається найвищий відсоток компаній (28,8%), що відносять розкриття інформації до форм відповідальності бізнесу перед суспільством. У цьому ж регіоні відзначається найбільша кількість компаній (38,9%), що вважають відповідальністю бізнесу участь у регіональних програмах розвитку. Крім того, можна зробити висновок, про те, що в даному регіоні серед підприємств поширене уявлення про важливе значення участі бізнесу в соціально-економічному добробуті регіону.

На жаль, в даному дослідженні не взято до уваги Запорізьку область. Взагалі дослідження, присвячені темі соціальної відповідальності бізнесу та окремим її формам, проводились в Україні лише останні 3 роки. Серед них до числа респондентів лише один раз було включено керівників підприємств та представників населення Запорізької області. Обґрунтування такого вибору кола респондентів не наводилось. На нашу думку, це невиправдано, оскільки Запорізька область є одним з найбільш технологічно розвинутих регіонів України із значним науково-технічним, виробничим, технологічним, економічним та інтелектуальним потенціалом.

Сприятливий клімат і вдале географічне положення Запорізької області привертало людей з давніх часів. За радянських часів Запоріжжя було одним із полігонів, де втілювались стратегічні плани індустріалізації СРСР. У 1927 р. почалося будівництво Дніпрогесу – наймогутнішої гідроелектростанції у Європі на той

час. Поряд із прискореними темпами споруджувався комплекс нових енергоємних підприємств.

Бурхливий розвиток економіки та культури краю був перерваний II Світовою війною. Однак до початку 1950 р. відновили роботу всі 670 заводів і фабрик області. У 1950-1970 рр. в області були створені нові галузі індустрії – електротехнічна, хімічна. Продовжував зростати енергетичний потенціал області. Одночасно введенням у дію Дніпрогесу-2 споруджено Запорізьку ГРЕС та Запорізьку атомну електростанцію.

З метою стимулювання розвитку регіонів України Постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001 було затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року [6]. На основі загальнодержавної стратегії регіонального розвитку обласною державною адміністрацією Запорізької області розроблено Стратегію розвитку області.

За даними Запорізької обласної державної адміністрації на сьогодні сформований позитивний імідж Запорізької області розглядається як цінний ресурс для подальшого всебічного розвитку регіону [1], а саме.

1. На території області налічується понад 20 видів корисних копалин, розвідано 131 родовище. На сьогодні область є постачальником на внутрішній та зовнішній ринки залізної руди, каоліну, вогнетривкої глини, формувальних пісків, будівельних і облицювальних каменів.

2. Достатньо і всебічно розвинена транспортна інфраструктура регіону, складовими якої є низка стратегічних трас: Бориспіль-Дніпропетровськ-Запоріжжя, Харків-Сімферополь-Севастополь, Одеса-Мелітополь-Новоазовськ; розгалужена мережа залізничних доріг, велика суднохідна артерія – ріка Дніпро, Запорізький річковий ваптажний порт, морські ворота в область – Бердянський морський порт, Запорізький регіональний аеропорт, аеропорт м. Бердянська Запорізької області дозволяють результативно поєднувати внутрішні й зовнішні товарні та ресурсні потоки.

3. Енергетичний комплекс регіону є найпотужнішим в Україні, в Запорізькій області виробляють 26,2% електроенергії країни.

4. Економічний потенціал області сьогодні – це понад 380 провідних промислових підприємств. Регіон є провідним центром вітчизняного авіабудування, виробництва трансформаторів та іншої високотехнологічної продукції, яка є фірмовим запорізьким трендом, маркою світового класу якості та надійності. Металур-

гійний комплекс області представлений відомими в усьому світі підприємствами чорної та кольорової металургії. У Запорізькій області виготовляється 46,8% загального випуску легкових автомобілів, 18,8% випуску мостових кранів на нерухомих опорах, 17,6% сталі, 17,2% готового прокату.

5. Агропромисловий комплекс області характеризується високою родючістю земель (площа сільськогосподарських угідь складає 2248,4 тис. га, або 5,4% сільгоспугідь України), кваліфікованими трудовими ресурсами (у сільській місцевості проживає 23,8% населення регіону, з яких понад 50% у працездатному віці), значні потужності переробної галузі (успішно працюють понад 545 підприємств провідних галузей – зернопереробної, зернокруп'яної, хлібопекарної, м'ясопереробної, молокопереробної, кондитерської, олійно-жирової, лікєро-горілчаної тощо). Географічне розташування Запорізької області вигідне для експорту продукції. У регіоні розташована низка підприємств харчової та переробної промисловості, які за потужностями та обсягами виробництва є провідними в Україні. Деякі підприємства агропромислового комплексу є прикладами вигідного інвестування в харчову галузь регіону.

6. У Запорізькій області зосереджений значний туристично-рекреаційний потенціал, сприятливі природні та кліматичні умови, необхідна для обслуговування даної галузі інфраструктура. Світова практика свідчить, що саме ця галузь є однією з найбільш ефективних для інвестування.

7. Потужним є освітній потенціал області (заклади вищої, професійно-технічної, базової освіти, післядипломної освіти та дослідно-наукові установи), розгалужена мережа закладів культури (краєзнавчі, мистецтвознавчі музеї, музеї історії та археології, професійні театри, філармонія, симфонічний оркестр області, який вважається одним з найкращих в Україні), толерантність і злагода в релігійному середовищі – все це є складовими частинами того ресурсу, який через плідне поєднання економічного і освітньо-культурного потенціалу нашого краю формує привабливий інвестиційний імідж Запорізької області.

Таким чином, стратегічний ресурс Запорізької області складається з багатьох елементів, які у певному симбіозі є тими конкурентними перевагами регіону, що дозволяють йому обійняти провідні позиції серед інших областей України у процесі залучення інвестицій.

Аналіз свідчить про позитивну динаміку показників промислового сектору економіки регіону та соціальної сфери Запорізької області. За даними Державного комітету статистики України, починаючи з 1995 р. Запорізька область посідала 3 місце в Україні за розміром середньої заробітної плати в розрахунку на 1 штатного працівника, а в період з 1999 по 2004 р. та за результатами 2007 р. піднялась навіть на 2 місце. У різні місяці 2007 р. середня заробітна плата по області перевищувала середній показник по Україні на 3,2%. Порівняно з тими областями України, рівень середньої заробітної плати у яких був найнижчим, цей показник у Запорізькій області був у 1,5 раза вищим [7].

Постійно збільшується кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність в Запорізькій області: за останній рік їх кількість збільшилась майже на 2%, за останні 2 роки – майже на 10%. За цей період Запорізька область посіла 7 місце за кількістю суб'єктів господарювання згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України [2].

Підприємства є основою соціально-економічної діяльності для широкого кола соціальних, економічних та адміністративних суб'єктів. Принцип соціальної відповідальності визначає роль підприємств у формуванні соціальної сфери соціально-виробничого комплексу міста та регіону.

Ключовими проблемами розвитку міст є:

- соціальні проблеми;
- кризовий стан економічної бази;
- проблема управління муніципальною власністю;
- незадовільна інфраструктура;
- низький рівень інвестиційної привабливості міст;
- слабкий розвиток малого та середнього бізнесу.

До цих проблем призводять такі причини:

- незадовільна структура місцевого господарства;
- структурні деформації розвитку економічної бази;
- невпорядкованість структури муніципальної власності;
- неефективне управління фінансами та муніципальною власністю;

помилкове визначення пріоритетів у програмах та стратегіях розвитку міст;

відеутність підтримки органами місцевої влади малого та середнього бізнесу.

Висновки. Проведені дослідження довели необхідність розробки наукового підходу до управління розвитком соціально-виробничого комплексу промислового регіону, заснованого на створенні інституту соціального партнерства підприємств, населення, органів місцевого самоврядування, урахуванні інтересів та взаємних очікувань всіх елементів соціально-виробничого комплексу, проведенні оцінки ефектів взаємного впливу бізнесу та регіонального середовища.

Результати дослідження свідчать про наявність значної кількості проблем розвитку сучасного міста та промислових регіонів у цілому.

Доведено, що Запорізька область з її великим потенціалом є регіоном з розвинутою промисловістю, аграрним сектором та ефективною соціальною сферою. Запорізька область посідає важливе місце в перспективному розвитку держави в цілому. Тому виникає необхідність спрямування подальших досліджень існуючої практики та перенективи впровадження концепції соціальної відповідності бізнесу в діяльність підприємств регіону. У зв'язку з цим стає актуальним не тільки виявлення та систематизація взаємозв'язків між елементами соціально-виробничого комплексу міст регіону (підприємств, населення, органів місцевого самоврядування), але й дослідження механізмів формування взаємодії цих елементів з метою їх комплексного розвитку, формування моделі створення соціального партнерства підприємств, жителів міста, муніципальних органів влади, удосконалення технологій управління розвитком соціально-виробничого комплексу міст, які забезпечують синтез соціальної та економічної політики.

Література

1. Запорізька область [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Запорізької обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/ua/4.html>
2. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за регіонами України [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – Режим доступу – <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Миколок О. Бізнес готов брати відповідальність / О.Миколок // День. – 2007. – №211. – С. 8-11.
4. Поінформованість українського населення про зміст поняття соціальної відповідальності бізнесу. Програма розвитку ООН в Україні // Інформаційна агенція РБК-Україна – 2006. --

№11. – Режим доступу: <http://www.top.rbk.ua/ukr/newsline/> 2006/11/23

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 р. №160 «Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2009 рік (Бюджетної декларації)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

7. Середня заробітна плата за регіонами за місяць [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Якимець В.М. Міжсекторальне соціальне партнерство: основи, теорія, принципи, механізми / В.М. Якимець. – М., 2004. – С. 246-247.

Н.М. Куреда, к.е.н., доц.,
О.О. Головань, к.ф.-м.н., доц.
Запорізький національний
університет

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Аналізуються напрямки, обсяги та структура іноземних інвестицій в економіку Запорізького регіону. Виходячи з практики залучення іноземних інвестицій у металургійні та автомобілебудівні підприємства регіону, здійснено оцінку ефективності спільної діяльності на основі економічних інтересів як українського, так і зарубіжного партнерів.

Аналізуються напрямлення, обсяги та структура іноземних інвестицій в економіку Запорізького регіону. Исходя из практики привлечения иностранных инвестиций в металлургические и автомобилестроительные предприятия региона, осуществлена оценка эффективности общей деятельности на основе экономических интересов как украинского, так и зарубежного партнеров.

Н.М. Куреда,
О.О. Головань, 2009